

УДК 349.415 + 349:711

ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ ОХОРОНИ ШТУЧНО СТВОРЕНИХ ЗЕМЕЛЬНИХ ДІЛЯНОК НА ЗЕМЛЯХ ВОДНОГО ФОНДУ

Данило НАЙДА,

здобувач кафедри цивільно-правових дисциплін
Одеського національного університету імені І. І. Мечникова

АНОТАЦІЯ

Статтю присвячено охороні штучно створених ділянок на землях водного фонду. Стверджується, що поняття «охорона земель» за змістом є ширшим, ніж поняття «правова охорона земель», оскільки включає в себе, крім правових засобів, ще й комплекс організаційних, економічних, технологічних та інших заходів, спрямованих на раціональне використання та охорону земель.

Обґрунтовано, що правова охорона штучно створених земельних ділянок має базуватись на засадах концепції дозволеного використання: на них має поширюватись спеціальний режим господарської діяльності та природоохоронної зони на основі затвердженої відповідними органами нормативно-технічної документації із встановленням конкретних обмежень прав землевласників та землекористувачів, а також охоронні зобов'язання, спрямовані на вчинення відповідними суб'єктами конкретних дій щодо запобігання настанню можливих негативних наслідків для навколишнього природного середовища.

Ключові слова: штучно створена земельна ділянка, правова охорона, цільове використання, природоохоронна зона.

GENERAL PRINCIPLES OF THE PROTECTION OF ARTIFICIALLY CREATED PLOTS ON THE WATER FUND LANDS

Danylo NAIDA,

Applicant at the Department of Civil Law Disciplines
of Odessa I. I. Mechnikov National University

SUMMARY

The article is devoted to the protection of artificially created plots on the water fund lands. It is established that the concept of "land protection" in its content is broader than the concept of "legal protection of land", because it includes, in addition to legal means, a set of organizational, economic, technological and other measures aimed at the rational use and protection of land.

It is substantiated that the legal protection of artificially created land plots should be based on the principles of the concept of permitted use: they should be covered by a special regime of economic activity and nature protection zone on the basis of approved by the relevant bodies of regulatory and technical documentation with the establishment of specific restrictions on the rights of landowners and land users, as well as safeguarding commitments aimed at taking appropriate action by appropriate actors to prevent possible adverse effects on the environment.

Key words: artificially created land plot, legal protection, designated purpose, protected environmental zone.

Актуальність теми дослідження. Сучасний стан використання й охорони водних ресурсів має незадовільний характер, оскільки за останній час спостерігається інтенсивне забруднення внаслідок збільшення антропогенного впливу: безсистемної господарської діяльності з порушенням допустимих меж освоєння територій, надмірної інтенсифікації використання природних ресурсів, що призводить до порушення гідрологічного режиму.

Мета дослідження. Метою дослідження є вдосконалення понятійно-категоріального апарату щодо правової охорони штучно створених земельних ділянок, вироблення засад правової охорони штучно створених земель.

Виклад основного матеріалу. Підписання Угоди про асоціацію між Україною з однієї сторони та Європейським Союзом та його державами-членами з іншої сторони відкрило нові можливості та створило нові стандарти у різних сферах суспільного життя, включаючи й сферу охорони довкілля. Так, Директиви та Регламенти ЄС у сфері охорони навколишнього природного середовища встановлюють загальні правила та стандарти, які повинні бути транспоновані (перенесені) до внутрішньодержавного права.

На відміну від сучасного природоохоронного законодавства України, яке у багатьох аспектах є декларативним,

джерела права ЄС часто визначають кількісні та якісні результати, які треба досягти кожній країні протягом визначеного періоду часу та/або вичерпно окреслюють процедури. Так, Директива 2000/60/ЄС Європейського Парламенту і Ради від 23 жовтня 2000 року про встановлення рамок діяльності Співтовариства у сфері водної політики (надалі – ВРД), встановлює так званий басейновий принцип управління й використання водних ресурсів.

Директива 2007/60/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 23 жовтня 2007 року про оцінку і управління ризиками затоплення, спрямована на запобігання, захист та зменшення негативного впливу повеней на здоров'я людей, довкілля, культурну спадщину та господарську діяльність.

Директива 2008/56/ЄС Європейського Парламенту і Ради від 17 червня 2008 року про встановлення рамок діяльності Співтовариства у сфері екологічної політики щодо морського середовища, спрямована на досягнення доброго екологічного статусу морських водних об'єктів та забезпечення захисту морських ресурсів. Вона закріплює європейські морські регіони на основі географічних та екологічних критеріїв. Кожна держава, розташована у межах відповідного морського регіону повинна розробити страте-

гію щодо власних морських водних об'єктів. Враховуючи наведене, можна вказати, що найважливішим напрямом у галузі охорони довкілля та серед державних пріоритетів екологічної безпеки має бути охорона водно-земельних ресурсів у комплексі.

Транспарація вимог директив ЄС у галузі охорони водних ресурсів дозволить знизити негативні наслідки господарського освоєння території в Україні. На сьогодні неконтрольована господарська діяльність призводить до порушення рівноваги в природі, умов формування стоку, погіршення якості води. Екологічно небезпечна господарська діяльність, викорисання у виробничій сфері значних обсягів водних ресурсів, їх забруднення, штучна зміна природного режиму водних об'єктів призвели до того, що самовідновлювальна та самоочищення здатність водних об'єктів значно погіршується. Наприклад, 19 червня 2019 року до Регіонального офісу водних ресурсів річки Рось завітали 15 членів рибальської спілки сіл Таборів, Безпечна, Дулицьке Сквирського району Київської області з заявою та повідомили керівництво офісу про порушення режиму роботи Дулицького водосховища. За спостереженнями громадських активістів в нічний час Дулицька ГЕС скидає великий обсяг води з водосховища, що призводить до пониження рівня води до 1,0 метра від НПР. В результаті цього гинуть водні біоресурси, зникає вода в криницях. Керівництво Регіонального офісу водних ресурсів річки Рось доручило спеціалістам провести відповідне спостереження за режимом роботи Дулицького водосховища. Про результати та вжиті заходи буде повідомлено рибальську спілку. Разом з тим попередньо встановлено, що власник Дулицької ГЕС ТОВ «Енергоактив – 1» не має правил експлуатації гідротехнічних споруд водосховища [1].

Крім того, негативні явища погіршуються й внаслідок самовільної забудови прибережних територій у зв'язку з їх інвестиційною привабливістю. Автор цілком підтримує той факт, що припинення деградації природо-руйнівної господарської діяльності на землях водного фонду не тільки відкриє значні резерви для збільшення ресурсів чистої води, але й забезпечить суттєве оздоровлення екосистеми.

Як слушно зазначає М.Л. Муравська, в основу побудови правового механізму охорони довкілля при використанні штучних водних об'єктів, створених в межах приватних земельних ділянок доцільно покласти закони природи. Такий підхід до дослідження проблеми правової охорони довкілля у процесі використання штучних водних об'єктів обумовлений тим, що всі природні компоненти (води в природному стані, землі, флора і фауна) перебувають у взаємодії та всі природні води беруть участь в кругообігу води в природі. Забезпечити нормальний екологічний стан одного водного об'єкту без врахування закономірностей безпечного використання інших природних ресурсів, з якими взаємодіє штучний водний об'єкт, практично не можливо [2, с. 181–182].

Автор погоджується з твердженням науковців Б.В. Єрофєєва [3, с. 51–52] та В.І. Андрейцева [4, с. 69], які наголошують на комплексному характері використання природних ресурсів. Науковці зазначають, що важливо враховувати всі екозв'язки кожного природного елемента з іншими природними об'єктами, оскільки ці екозв'язки обумовлені взаємодією природних законів. При цьому рекомендується враховувати не тільки існуючі, але і можливі у майбутньому наслідки господарської діяльності кожного підприємства [5, с. 97].

Розглядаючи правовий інститут охорони земель комплексно, автор підтримує позицію О.А. Вівчаренка, що система правової охорони землі є міжгалузєвою інтегрованою системою норм конституційного, адміністративного, земельного, кримінального і цивільного законодавства

як основи цілісного механізму правової охорони і забезпечення функціонування землі, захисту окремих об'єктів землекористування, визначає правові вимоги до суб'єктів земельних правових відносин. Система державного забезпечення охорони землі повинна включати визначення функцій системи правової охорони землі. Вони покликані слугувати принципам верховенства права, законності, інтегрованої відповідальності держави й інших суб'єктів. Система правової охорони землі має будуватися на презумпції активного регуляторного впливу держави як суб'єкта публічної відповідальності за стан використання й охорону земель [6, с. 96].

Системою українського законодавства передбачено інститут правової охорони земель, яка в свою чергу є завданням національної екологічної політики, спрямованої на екологічно збалансоване використання природних ресурсів. Норми щодо охорони земель містяться в Конституції України (ст. 14), Земельному кодексі України (розд. VI гл. 26), законах України «Про охорону земель» від 19.06.2003 р. № 962-IV, «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25.06.1991 р. № 1264-XII, «Про державний контроль за використанням та охороною земель» від 19.06.2003 р. № 963-IV, «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань здійснення державного контролю за використанням та охороною земель» від 23.02.2012 р. № 4444-VI та інше.

У правовій практиці терміни «правова охорона земель» та «охорона земель» вживаються як синоніми [7, с. 271]. Поняття «охорона земель» більш широке, ніж поняття «правова охорона земель», оскільки включає в себе, крім правових засобів, ще й комплекс організаційних, економічних, технологічних та інших заходів, спрямованих на раціональне використання та охорону земель.

Правова охорона земель являє собою систему врегульованих нормами права організаційних, економічних та інших суспільних відносин щодо забезпечення раціонального використання земельного фонду країни, запобігання необґрунтованому вилученню земель із сільськогосподарського обороту, захисту земельних ресурсів від шкідливих антропогенних впливів, а також відтворення та підвищення родючості ґрунтів, продуктивності земель лісогосподарського призначення, забезпечення особливого правового режиму земель природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення. Науковець підкреслює доцільність реалізації у земельному законодавстві принципу пріоритету охорони земель над їх використанням. Землеохоронний напрям у розвитку земельного законодавства у найближчій перспективі повинен стати домінуючим [8, с. 83–84].

Виходячи з вищевказаного, основним завданням правової охорони земель є забезпечення збереження та відтворення земельних ресурсів, екологічної цінності природних і набутих якостей земель. Отже, за своєю суттю правова охорона земель є комплексним правовим інститутом.

Закон України «Про охорону земель» розглядає охорону земель як систему правових, організаційних, економічних, технологічних та інших заходів, спрямованих на раціональне використання земель, запобігання необґрунтованому вилученню земель сільськогосподарського призначення для несільськогосподарських потреб, захист від шкідливого антропогенного впливу, відтворення і підвищення родючості ґрунтів, підвищення продуктивності земель лісового фонду, забезпечення особливого режиму використання земель природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення (ст. 1 Закону України «Про охорону земель»). Майже аналогічне поняття охорони земель закріплено в ст. 162 Земельного кодексу України.

У Законі України «Про охорону земель» немає визначення поняття «зміст охорони земель», а вживається поняття «система заходів у галузі охорони земель», яке відповідно до ст. 22 цього Закону включає в себе державну комплексну систему спостережень; розробку загальнодержавних і регіональних (республіканських) програм використання та охорони земель, документації із землеустрою в галузі охорони земель; створення екологічної мережі; здійснення природно-сільськогосподарського, еколого-економічного, протиерозійного та інших видів районування (зонування) земель; економічне стимулювання впровадження заходів щодо охорони та використання земель і підвищення родючості ґрунтів; стандартизацію і нормування.

П.Ф. Кулинич зауважує, що у процесі здійснення правової охорони земель держава виконує чотири основні функції: регулююча – вводиться до встановлення правил раціонального використання земельних ресурсів. Такі правила можуть встановлюватися, наприклад, у формі обов'язків власників і користувачів земельних ділянок щодо їх раціонального використання, нормативів допустимої експлуатації земель, нормативів їх якісного стану та допустимого антропогенного навантаження на земельні ресурси; стимулююча – полягає в запровадженні економічних стимулів раціонального використання та охорони земельних ресурсів, які передбачені ЗК України; контрольна – полягає у здійсненні відповідними органами державної влади та місцевого самоврядування державного контролю за використанням та охороною земель; каральна – виявляється у встановленні санкцій за порушення правил раціонального використання і охорони земель та їх застосуванні до порушників земельного законодавства. Такі санкції застосовують суди, а також відповідні підрозділи з контролю за використанням і охороною земель та деякі інші посадові особи [9, с. 352].

Досить цікавий підхід до організації правової охорони довкілля на штучному водному об'єкті, створеному в межах приватної земельної ділянки, пропонує М.Л. Муравська. Так, для визначення способів, засобів, прав та обов'язків суб'єктів водокористування, запропоновано розрізнити три види правової охорони довкілля під час користування таким водним об'єктом: загальний, спеціальний та екосистемний види правової охорони довкілля.

Загальна правова охорона довкілля при використанні штучних водних об'єктів у межах приватних земельних ділянок являє собою комплекс заходів правової охорони довкілля, обов'язкових для виконання при використанні всіх видів штучних водних об'єктів, які використовуються за різним цільовим призначенням.

Спеціальна правова охорона довкілля при використанні штучних водних об'єктів в межах приватних земельних ділянок, являє собою комплекс заходів правової охорони довкілля, обов'язкових для виконання при використанні штучних водних об'єктів лише певного цільового призначення (риборозведення, меліорація, рекреація тощо).

Екосистемна правова охорона довкілля при використанні штучних водних об'єктів в межах приватних земельних ділянок. Це комплекс заходів правової охорони, яких має дотримуватись водокористувач для запобігання порушенню екологічного балансу екосистеми штучного водного об'єкту та екосистеми водного басейну, до складу якого він входить [10, с. 183–184].

Правова охорона земель включає в себе розробку і прийняття нормативно-правових актів, направлених на охорону земель, а також застосування норм санкцій за вчинене правопорушення у сфері охорони земель. Отже від того, наскільки всебічно урегульовані в законодавчих актах питання охорони земель, залежатиме ефективність їх охорони [11]. Кожна категорія земель має свої особливості та вимоги щодо їх охорони.

Як вказують науковці охорона земель кожної категорії, перш за все, відрізняється за об'єктно-суб'єктним складом правовідносин з охорони, а також змістом суспільних земельно-охоронюваних відносин. Так, правові норми щодо охорони земель водного фонду знайшли своє відображення як в земельному законодавстві, так і в водному законодавстві та екологічному законодавстві. Однак об'єктом охорони виступають саме землі, що відносяться до категорії земель водного фонду.

Певна термінологічна неузгодженість створює ситуацію коли охорона певної частини земельного фонду країни не відповідає законодавчому визначенню зазначеної категорії.

Розглядаючи штучно створену земельну ділянку на землях водного фонду як правову фікцію, застосовують прийом прівнювання правових режимів, який найбільш часто застосовується у сучасному законодавстві. То таку земельну ділянку слід розглядати як штучно створену земельну ділянку на землях водного фонду, правовий режим якої є аналогічним за своїм змістом до правового режиму земель водного фонду.

Спеціальні норми щодо охорони земель водного фонду містяться в Земельному кодексі України (ст. 61, 62), Водному кодексі України (ст. 89, 90), Міжнародній угоді «Конвенція про водно-болотні угіддя, що мають міжнародне значення, головним чином як середовище існування водоплавних тварин» від 02.02.1971 р., постановах Кабінету Міністрів України «Про заходи щодо охорони водно-болотних угідь, які мають міжнародне значення» від 23.11.1995 р. № 935, «Про затвердження Порядку визначення розмірів і меж водоохоронних зон та режиму ведення господарської діяльності в них» від 08.05.1996 р. № 486, «Про затвердження Порядку користування землями водного фонду» від 13.05.1996 р. № 502, «Про затвердження Порядку складання паспортів річок і Порядку установаження берегових смуг водних шляхів та користування ними» від 14.04.1997 р. № 347, «Про правовий режим зон санітарної охорони водних об'єктів» від 18.12.1998 р. № 2024, «Про Порядок надання водно-болотним угіддям статусу водно-болотних угідь міжнародного значення» від 29.08.2002 р. № 1287, «Про затвердження Порядку видачі дозволів на проведення робіт на землях водного фонду» від 12.07.2005 р. № 557 та іншого.

Так, правові заходи з охорони вод закріплено у ст. 95 Водного кодексу України, відповідно до якої усі води (водні об'єкти) підлягають охороні від забруднення, засмічення, вичерпання та інших дій, які можуть погіршити умови водопостачання, завдати шкоди здоров'ю людей, спричинити зменшення рибних запасів та інших об'єктів водного промислу, погіршення умов існування диких тварин, зниження родючості земель та інші несприятливі явища внаслідок зміни фізичних і хімічних властивостей вод, зниження їх здатності до природного очищення, порушення гідрологічного і гідрогеологічного режиму вод.

Як правило, при здійсненні правової охорони земель, у тому числі земель водного фонду, держава застосовує саме регулюючу функцію, що полягає у встановленні правил раціонального використання земельних ресурсів. Такі правила встановлюються у формі обов'язків власників і користувачів земельних ділянок щодо їх раціонального використання (ст.ст. 91, 96 ЗК України), нормативів їх якісного стану, нормативів допустимої експлуатації земель та допустимого антропогенного навантаження на земельні ресурси.

Слід звернути увагу, що у проекті закону «Про штучно створені земельні ділянки на водних об'єктах в межах акваторії морських портів» не передбачено окремого розділу стосовно охорони земель. Ст. 14 проекту закріплює певні

заходи щодо утримання штучно створених земельних ділянок й вказує, що метою захисту штучно створеної земельної ділянки від шкідливого впливу вод, дотримання вимог природоохоронного законодавства та екологічної безпеки, користувач таких земельних ділянок зобов'язаний вживати заходи по: будівництву берегоукріплюючих споруд; спорудженню дренажу; забезпеченню необхідної глибини біля урізу води; здійсненню інших дій по захисту штучно створеної земельної ділянки від шкідливого впливу вод. Як вбачається з наведеної норми, всі природоохоронні заходи зводяться до захисту штучно створеної земельної ділянки від шкідливого впливу вод, фактично до технічного захисту. Проте не йдеться про захист самих водних об'єктів від шкідливого антропогенного впливу.

Слід визнати, що до недавнього часу на землях морського і річкового транспорту встановлювалися прибережні захисні смуги, однак наразі, аналізуючи норми містобудівного законодавства на землях морського транспорту, такі смуги не встановлюються. Обмеження господарської діяльності на території портів та терміналів буде доцільним за шляхом встановлення правового режиму водоохоронних зон (на основі нормативно-технічної документації) відповідно до вимог земельного та водного законодавства. Такі зони мають бути встановлені у містобудівній документації у межах населених пунктах, а за межами – у схемах планування територій, а в разі їх відсутності – у проектах щодо створення водоохоронних зон. За умов встановлення водоохоронних зон, будуть дотримуватись вимоги щодо охорони земель водного фонду у межах акваторії морського транспорту.

Вказаний підхід ще раз підкреслює недоцільність поділу земель на категорії, оскільки території портів та терміналів – яскравий приклад поєднання правових режимів земель різних категорій. Виходячи з цього їх раціональне використання та охорона може забезпечуватись лише за умов гнучкого механізму планування (зонування) територій, що дозволить визначати правовий режим земель на підставі планувальної документації, зокрема документації із зонування із запровадженням специфічного правового режиму для окремих земель із обмеженням режимом господарської діяльності.

Так, ст. 164 Земельного кодексу України щодо охорони земель включає в себе такі заходи, як: обґрунтування і забезпечення досягнення раціонального землекористування; захист земель від ерозії, селів, підтоплення, заболочування, вторинного засолення, переосушення, ущільнення, забруднення відходами виробництва, хімічними та радіоактивними речовинами та від інших несприятливих природних і техногенних процесів; попередження погіршення естетичного стану та екологічної ролі антропогенних ландшафтів тощо.

Основні принципи державної політики у сфері охорони земель згідно зі ст. 3 Закону України «Про охорону земель» – це забезпечення охорони земель як основного національного багатства Українського народу; пріоритет вимог екологічної безпеки у використанні землі як просторового базису, природного ресурсу і основного засобу виробництва; відшкодування збитків, заподіяних порушенням законодавства України про охорону земель; нормування і планомірне обмеження впливу господарської діяльності на земельні ресурси; поєднання заходів економічного стимулювання та юридичної відповідальності в галузі охорони земель; публічності у вирішенні питань охорони земель, використанні коштів Державного бюджету України та місцевих бюджетів на охорону земель.

Відповідно до ст. 22 Закону України «Про охорону земель» система заходів у галузі охорони земель включає державну комплексну систему спостережень; розробку

загальнодержавних і регіональних (республіканських) програм використання та охорони земель, документації із землеустрою в галузі охорони земель; створення екологічної мережі; здійснення природн о-сільськогосподарського, еколого -економічного, протиерозійного та інших видів районування (зонування) земель; економічне стимулювання впровадження заходів щодо охорони та використання земель і підвищення родючості ґрунтів; стандартизацію і нормування. Комплексність таких відносин не може розглядатись лише в контексті утримання штучних земельних ділянок.

До складу земель морського порту входять різні категорії земель: землі морського транспорту, землі водного фонду тощо. Кожен із видів категорій земель які складають територію морського порту характеризується не тільки особливим правовим режимом але й особливістю охорони кожної категорії земель. Відповідні заходи з охорони земель водного фонду в акваторіях морських портів було запроваджені державою ще у 2009 році, так в розпорядженні Кабінету Міністрів України «Деякі питання розпорядження земельними ділянками водного фонду» від 7 жовтня 2009 р. №1395-р із метою недопущення фактів порушення інтересів держави і суспільства під час відчуження та зміни цільового призначення земельних ділянок водного фонду в акваторіях морських торговельних портів необхідно зупинити прийняття рішень про надання суб'єктам господарювання, крім водогосподарських підприємств і організацій, морських портів, згоди на погодження матеріалів вибору місця розташування ділянок та погодження таким суб'єктам проектів землеустрою щодо відведення ділянок, зокрема зі зміною цільового призначення; відкликати раніше надану згоду на вилучення ділянок, їх передачу у власність та оренду, зокрема зі зміною цільового призначення, у разі, коли місцевими органами виконавчої влади чи органами місцевого самоврядування не прийнято відповідні рішення або за результатами перевірки встановлено, що такі рішення прийнято з порушенням вимог законодавства.

Вказаний нормативний документ є процесуальним та реалізує положення ст. 51 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» при проектуванні, розміщенні, будівництві, введенні в дію нових і реконструкції діючих підприємств, споруд та інших об'єктів, удосконаленні існуючих і впровадженні нових технологічних процесів в та устаткуванні, а також у процесі експлуатації цих об'єктів забезпечується екологічна безпека людей, раціональне використання природних ресурсів, додержання нормативів шкідливого впливу на навколишнє природне середовище. При цьому повинні передбачатися вловлювання, утилізація, знешкодження шкідливих речовин і відходів або повна їх ліквідація, виконання інших вимог щодо охорони навколишнього природного середовища і здоров'я людей.

Наслідками порушення вимог щодо охорони земель є їх забруднення, засмічення, псування земель під яким розуміється порушення природного стану земель, яке здійснюється без обґрунтованих проектних рішень, погоджених та затверджених в установленому законодавством порядку, забруднення їх хімічними, біологічними та радіоактивними речовинами, в тому числі тими, що викидаються в атмосферне повітря, засмічення промисловими, побутовими та іншими відходами, неочищеними стічними водами, порушення родючого шару ґрунту, невиконання вимог встановленого режиму використання земель, а також використання земель у спосіб, що погіршує їх природну родючість.

Крім того, господарська та інша діяльність, яка зумовлює забруднення земель і ґрунтів понад установлені гранично допустимі концентрації небезпечних речовин,

забороняється. Також чинним водним законодавством встановлюються вимоги щодо скиду забруднюючих речовин до водного об'єкта. Скидання стічних вод у водні об'єкти допускається лише за умов наявності встановлених нормативів гранично допустимого скидання забруднюючих речовин та нормативів гранично допустимих концентрацій.

А.М. Мірошніченко вказує, що до системи заходів охорони земель, і це також стосується земель водного фонду України, потрібно відносити встановлення державою стандартів і нормативів в цій галузі. Враховуючи той факт, що від якості екологічного стану вод залежатиме показник санітарно-епідеміологічного стану земель водного фонду, розробка та впровадження галузевих технологічних нормативів утворення речовин, що скидаються у водні об'єкти та нормативів гранично допустимих концентрацій речовин у стічних водах в певній мірі спрямована і на охорону відповідних земель.

Взагалі ж стандартизація і нормування в галузі охорони земель полягає у забезпеченні екологічної та санітарно-гігієнічної безпеки громадян шляхом визначення вимог щодо якості земель, родючості ґрунтів і допустимого антропогенного навантаження та господарського освоєння земель (ст. 28 Закону про охорону). Стосовно земель водного фонду стандартизація та нормування використовуються при встановленні водоохоронних зон.

Так, правову основу стандартизації і нормування у використанні водоохоронних зон складають: Водний кодекс України, Земельний кодекс України, постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку визначення розмірів і меж водоохоронних зон та режиму ведення господарської діяльності в них» від 08.05.1996 р. № 486, СОУ 00032632-005:2009 «Землеустрій. Проекти землеустрою щодо створення водоохоронних зон. Правила розроблення» (затверджений наказом Держкомзему від 17.07.2009 № 375), Методика упорядкування водоохоронних зон річок України 2004 р., ВБН 33-4759129-03-05-92 «Проектування, упорядкування та експлуатація водоохоронних зон водосховищ». Разом із тим застосування Методики упорядкування водоохоронних зон річок України, ВБН 33-4759129-03-05-92 «Проектування, упорядкування та експлуатація водоохоронних зон водосховищ» СОУ 00032632-005:2009 «Землеустрій. Проекти землеустрою щодо створення водоохоронних зон. Правила розроблення», можливе лише в частині, що не суперечить чинному законодавству.

Наведені нормативні акти фактично встановлюють правовий режим водоохоронних зон, які створюються для сприятливого режиму водних об'єктів, попередження їх забруднення, засмічення і вичерпання, знищення навколо водних рослин і тварин, а також зменшення коливань стоку вздовж річок, морів та навколо озер, водосховищ і інших водойм встановлюються водоохоронні зони. Правовий режим водоохоронних зон є комплексним правовим явищем, оскільки землі водоохоронних зон (крім земель прибережних захисних смуг в їх складі) формально не віднесені до земель водного фонду, проте включення земельної ділянки до водоохоронної зони означає спільність її режиму із землями водного фонду.

Так, науковці підкреслюють, що будівництво залізничних насипів, автошляхів, наливних районів міст, глухих гребель, а також обвалування берегів створюють значні екологічні проблеми водних екосистем. Мінливість підводних земель пов'язана з такою ознакою як наявність наносів і відкладень, без яких неможливий жодний процес у потоках чи водоймах. У гідрології донними наносами вважається той матеріал, який формує не лише річкове русло і ложе водойми, але і їхні заплави. Донні відкладення – це

важливий фактор формування дна водних об'єктів і якості води. Намул може вбирати в себе різні речовини і токсини, а тому сприяє як самоочищенню, так і вторинному забрудненню (хімічному і бактеріальному) водотоків та водойм.

Певним заходом охорони земель водного фонду можна назвати й дозвільний порядок здійснення робіт на землях цієї категорії. Так, постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку видачі дозволів на проведення робіт на землях водного фонду» від 12.07.2005 р. № 557 зі змінами, внесеними постановою Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до Порядку видачі дозволів на проведення робіт на землях водного фонду» від 30.07.2015 р. № 574, визначає механізм видачі дозволу на проведення днопоглиблювальних робіт, прокладення кабелів, трубопроводів та інших комунікацій на землях водного фонду, за умов дотримання таких природоохоронних заходів, а саме за умов недопущення: порушення стійкості прибережних схилів (берегообвали, ерозійні та зсувні процеси, осідання); зосередження будь-яких забруднюючих речовин, сміття, деревини тощо; утворення перетинів водних потоків; перекриття течії води через водопропускні споруди різних типів та прогони мостів; затоплення та підтоплення прибережних територій.

З метою забезпечення охорони водних об'єктів у районах забору води для централізованого водопостачання населення, лікувальних та оздоровчих потреб встановлюються зони санітарної охорони. Правий режим встановлення таких зон регламентується Водним кодексом України. Так, у ст. 1 зона санітарної охорони водних об'єктів визначається як територія і акваторія, де запроваджується особливий санітарно-епідеміологічний режим із метою запобігання погіршення якості води джерел централізованого господарсько-питного постачання, а також забезпечення охорони водопровідних споруд та Постановою Кабінету Міністрів України від 18 грудня 1998 р. № 2024. Про правовий режим зон санітарної охорони водних об'єктів. Відповідно до п. 4 вказаної постанови, зони санітарної охорони поверхневих та підземних водних об'єктів входять до складу водоохоронних зон і поділяються на три пояси особливого режиму: перший пояс (суворого режиму) включає територію розміщення водозабору, майданчика водопровідних споруд і водопідвідного каналу; другий і третій пояси (обмежень і спостережень) включають територію, що призначається для охорони джерел водопостачання від забруднення.

Слід вказати, що дотримання водоохоронного режиму можливе за допомогою встановлення водоохоронних зон та зон санітарної охорони водних об'єктів, проте за своїм змістом водоохоронні зони та зони санітарної охорони не є землями водного фонду. Фактично такі зони також мають ознаки правової фікції та виконують спеціальні функції, пов'язані із охороною поверхневих водних об'єктів.

Організаційно-правовий механізм охорони та утримання штучно створених земельних ділянок земель полягає у закріпленні правових, технічних, засобів та інструментів, що забезпечують діяльність органів державної влади, органів місцевого самоврядування і громадськості, спрямованих на організацію охорони та відновлення нормативів якісних і кількісних характеристик, штучно утворених земельних ділянок, земель водного фонду та водних об'єктів з метою реалізації гарантій комплексу екологічних, земельних та водних прав усіх суб'єктів правовідносин, які використовують вказані об'єкти.

Висновки. Правова охорона штучно утворених земель має базуватись на засадах концепції дозволеного використання. На такі ділянки має поширюватись спеціальний режим господарської діяльності та природоохоронної зони у комплексі на основі затвердженої відповідними органами

нормативно-технічної документації відповідно до вимог земельного та водного законодавства із встановленням конкретних обмежень прав землевласників та землекористувачів, а також охоронних зобов'язань, спрямованих на вчинення відповідними суб'єктами конкретних дій щодо запобігання настанню можливих негативних наслідків для навколишнього природного середовища. Такі обмеження та зобов'язання мають реєструватись у державному земельному кадастрі.

Список використаної літератури:

1. Аудиторський звіт за результатами державного фінансового аудиту виконання бюджетних програм Державним агентством водних ресурсів України за період 2015-2017 років та січня-березня 2018 року №07-22/4 від 03.08.2018 року: Державна аудиторська служба України. URL: <http://dkrs.kmu.gov.ua/kru/doccatalog/document?id=142711>.
2. Зустріч з членами рибальської спілки щодо порушення режиму роботи Дулицької ГЕС. Басейнове управління водних ресурсів річки Рось. URL: <http://buvrosi.com.ua/zustrich-z-chlenami-ribalskoi-spilki-schodo-porushennja-rezhimu-roboti-dulickoi-ges.html>.
3. Муравська М.Л. Правове регулювання створення і використання штучних водних об'єктів в Україні на землях приватної власності [Текст] : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.06. НАН України, Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького. 2016. 227 с.
4. Ерофеев Б.В. Экологическое право. М. : Изд.-во «Высшая школа», 1992. 398 с.
5. Андрейцев В.И. Экологичне право : Курс лекцій. К. : Вентурі, 1996. 208 с.
6. Чаусова Л.Л. Принципы экологического права Украины: дис. на соиск. науч. степени канд. юрид. наук: спец. 12.00.06 «Земельное право; аграрное право; экологическое право; природоресурсное право». Х., 1998. 159 с.
7. Вівчаренко О.А. Стан та прояви проблематики дослідження правової охорони земель України. Актуальні проблеми правознавства. 2016. Вип. 1. С. 93–99.
8. Мірошниченко А.М. Земельне право України : навч. посіб. Ін-т законодавства Верховної Ради України; А.М. Мірошниченко. Київ, 2007. 432 с.
9. Кулинич П. Проблема посилення правової охорони сільськогосподарських земель України: теоретичний аспект. Юридика України. 2013. № 3. С. 79–84.
10. Земельне право України: підручник для студ. спец. вузів. В.І. Семчик, П.Ф. Кулинич, М.В. Шульга. К. : Ін Юре, 2008. 576 с.
11. Муравська М.Л. Правове регулювання створення і використання штучних водних об'єктів в Україні на землях приватної власності [Текст]: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.06. НАН України, Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького. Київ, 2016. 227 с.
12. Андрущенко А.В. Аналіз організаційно-правових заasad охорони земель в Україні. АгроСвіт: інформ.-аналіт. журн. 2011. № 11. С. 16–20.

ІНФОРМАЦІЯ ПРО АВТОРА

Найда Данило Іванович – здобувач кафедри цивільно-правових дисциплін Одеського національного університету імені І. І. Мечникова

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

Naida Danylo Ivanovych – Applicant at the Department of Civil Law Disciplines of Odessa I. I. Mechnikov National University

meter2017@ukr.net